

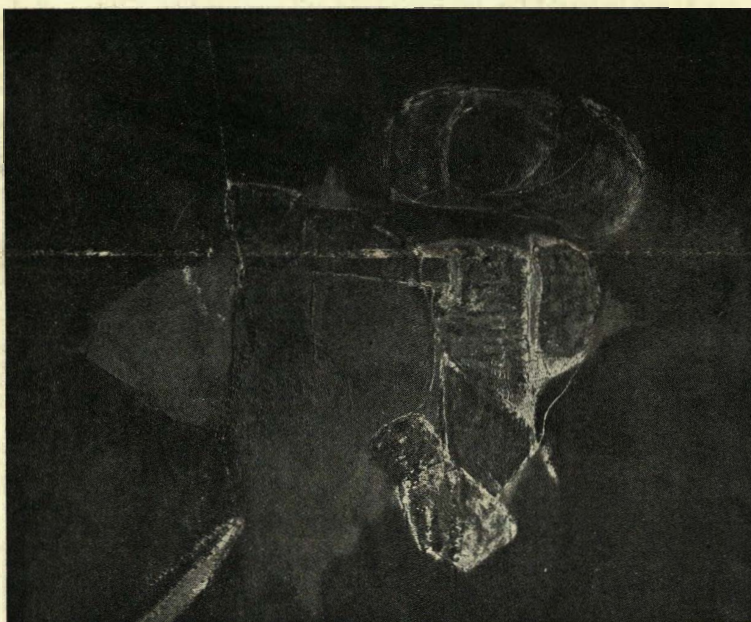
od vuka do danas

MILKA
 I V I Ć

Od Vuka do danas leglo celo jedno stoleće. A ako vreme ima svoju težinu, a ima je, onda je baš duboko usećeno škorito kuda su tekle mnogobrojne, događajima krate godine. Dama li danas u ruke mladima koji Vukov tekst, biće poneseni njegovom snagom i svežinom. Ali i začuđeni. Dvostruko: pred brojem ne-vešto zglobljenih rečenica i pred dijalekatskom patinom rečnika (zdravo mnogo, bojagi i sl.). Kod nas se obično čutanjem uvija ta vrlo prosta istina. Vuk je po-četak, ogroman, izvanredan, ali — početak sa svim neminovnim nesavršenostima koje taj fakat nameće sobom. — Progovorimo ipak o tome jednom slobodno, zagledani s poštovanjem u du- binu useka između nas i po- četka. Čutanje o toj temi je kod mnogih uslovljeno bezrazložnim strahom. Čini im se — okrijči- nešto od Vuka ako ga ostave da stoji tamo gde je i ponikao, s druge strane pređenog puta, si- lan, čvrst kamen međaš. Zabo- ravljaju da se tom granitu ne može više ništa ni dodati ni odu- zeti; da bi većnog realistu sa- mo ogorčala hronična panegirič- nost slavopojke, toliko tuđe nje- govom duhu i postupku; da je trezvena istinitost uvek naj- prikladniji aršin za premerava- nje velikana.

U prethodnim generacijama rođen je mit: izuzetno je velika sreća našeg naroda što je iz najnarodskijih vrela potekla nje- gova pisana reč. Razgrnimo pustu iluziju romantičarskih raspoloženja i naći ćemo ubogu istinu: naš je narod doživio ne- zavidnu sudbinu da se jezik njegove kulture (u XIX veku!) zasnjuje na govoru njegovih naj- manje kulturnih predstavnika — nepismenih ljudi. U jednom (tako kasno naišlom) trenutku naše nevesele istorije našli smo se pred neizbežnošću da usko- timo, brže bolje, nevični, s pre- bijenom tradicijom pisane reči, u uzavrele tokove evropske kul- ture. Tu su kulturu nosili na- rodi s negovanom prošlošću pi- sanog teksta: narodi Danica, Montenja, Šekspira, Getea. A iza našeg Vuka je ležao — ne- koliko vekova pustinje i jedno Kosovo. Skokovi iz takve pustoši u kulturu uvek su opasni, jedva izvodljivi. Kulturni izraz je in- strumenat tanane konstrukcije nad kojim se moraju nadnositi generacije i generacije da bi mu izmislile pravilan odjek. A nama je, što, bilo suđeno da nam, u da- nima jednog Puškina, najvešta ruka, tek izvučena tako reći ispod pluga, crta prva naša slova za našu reč. Krajnje je vreme da se zblija svi otreznimo od naiivnih mitova. Kamo sreće da smo imali neizgašenu pisanu tradiciju, da nismo morali uvoditi ne pisme- nog u kompetenciju pismenih! Književni jezik je oruđe kojim može i mora da rukuje samo vi- čan znalac — obrazovan čovek. Njegova je i samo njegova kompetencija da usmerava raz- vojne tokove književnog jezika u svim onim zaista srećnim sre- dinama gde se nije moralo preko- nom uskladišiti iz muflirog mraka u jaško podne evropske kulture.

I u Vukovo vreme je postojala, naravno, srpska kulturna elita. U Vojvodini, po gradovima. Srbija je tada gorela u ustancima, sva junačka i sva nepismena. Vojvodani su negovali pisani tekst, poetski i prozni, ne izva- redno uspešno, ali s dobromamer- nim poletom. Na jeziku nesigur- nom, teturavom, poduprtom crk- venim i našim uzorom u svim

ZORAN
 PAVLOVIC
 „ulica“ 1964.

onim pojedinostima gde domaće jezičko sredstvo nije dosegalo ili se činilo neuglednim. Ali se o tom jeziku mislilo, diskutovalo. Samo što je tu jednako bilo nesaglas- nosti, zbunjenosti, obezglavljenosti. Sredina je, u stvari, tražila svoga vođu za pohod na reformu. I Vuk je tako nikao na mestu koje su mu, svojom brigom, Vojvodani pripremili.

Reforma je u principu mogla biti obavljena na dva načina. Ili da se zaleteni, već nekoliko uhođani, pretežno „slavjano- serboški“ jezik vojvođanske kul- turne elite konsoliduje, normi- ra, ili da se zatečeno stanje što je moguće više ignoriše, pa da se uradi sve ispočetka. Prvo bi re- šenje obezbeđivalo uvek važni kontinuitet, a time ovde i prisnost kontakta s istočnoevropskim kul- turnim poletom u njegovim zlat- nim, puščinovskim danima. Drugo je rešenje isključivalo obe ove važne prednosti, ali je nudilo izu- zetnu mogućnost da se reši jedan od naših tada najprećih socijal- nih problema: ako bi se jezik ne- pismenih, što znači glavine na- roda, vešto pretočilo u tikvo pi- sanog teksta, ta bi se nepismena glavina tako reći prekonoc na- šla pred perspektivom da se du-

govekovni mrak savlada — ne bi joj bilo tuđi i teški zakon pi- sanog teksta. Trezven, dalekovidan, Vuk je, srećom po nas, izabrao ovo drugo rešenje. Time je ma- sovnošću kulture obezbeđen, a s njome i izvanredan tempo našeg opšteg uzdizanja. Ako Vuku na- čemu moramo danas zaista biti duboko odužni zahvalnim seća- njem, to je svakako, iz ovih raz- loga, na ovakvom izboru.

Vuk je bio potomak dinarskih predaka, jekavac. Kada je prvi put, u ranoj mladosti, po Srbiji, čuo doslednu ekavštinu, grdo se zbunio; pomislio je da se susreo sa nejakvim bugarskim dialek- tom. Docnije mu je ekavski izgo- vor bio i te kako dobro poznat, u vreme kada je boravio po Beo- gradu i Kragujevcu. Miloševu Srbiji. Svakome je najdraži svoj rodni kraj, svoj maternji govor. Ni Vuk nije bio u tome neki izo- zetak. Sam je prostodušno pri- znao u jednoj prilici zašto bi da Srbima preporučim jekavsku reč: tako se govori u njegovom rod- nom mestu, pa je tako njemu naj- milije. Ali on nije preterano in- sistirao na ovakvoj svojoj želji. Bio je isuviše promišljen da bi se zapleo u neoprostivu grešku tra- doglavog stava. Znao je on dobro

da većina srpstva, upravo u onim krajevima gde se počinju najin- tenzivnije sticati političke, eko- nomске i kulturne snage naroda, govori ekavski. On je, uostalom, sam učinio ono najvažnije, a o čemu se kod nas jedva i zna: normirao nam je naš ekavski iz- govor.

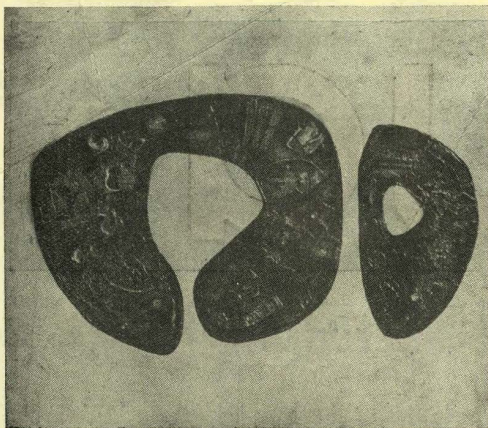
Postoje u narodu dva osnovna tipa ekavštine: dosledni (s izgo- vorom glasa e u oblicima kao stareji, nesam, dativ jednine žene i sl.) i nedosledni (s oblicima sta- riji, nisam, dativ jednine ženi i sl.) Vuk je bio ubeđen da je sa- mo dosledna ekavština logična, naučno potpuno opravdana i is- tinski narodna. A za onaj drugi tip ekavskog izgovora on je vero- vao da je lepo na naknadno, kao iskavarena varijanta „pravog“ ti- pa. Krivci za to „kvarenje“ bili su za Vuka očigledni: oni nesreć- nici „spisatelji“ (razume se — Vojvodani, jer drugih Srba spisa- telja i nije bilo) i ovde su ume- šali svoje prste, kvareći gde stig- nu i šta stignu. Oveko naiivna za- bluda bila je uslovljena pre svega tadašnjim slabim poznavanjem dijalekata i njihove evolucije. Bogatije lingvističko iskustvo vrlo bi brzo iznelo na videlo objek- tivnu činjenicu: i nedosledna je ekavština isto onoliko i opravda- na i narodna. Vuk je sasvim pre- cizno učio da su dva glavna centra Miloševu Srbije, Beograd i Kragujevac, predstavnici nedo- sledno ekavskog izgovora. Njemu se činilo da je to otuda što gra- dovi najlakše podležu lošem uti- caju. A istina je, međutim, prosta: oba ta centra nalaze se na terenu dijalekata koji se baš odlikuju ovakvim pojedinostima. Nikakvi spisatelji nisu tu imali ni krivice ni zasluge; sam je narod do svoj rođeni govorni pečat svojim gra- dovinama.

Medu mnogobrojnim Vukovim mudrim potezima jedan je oso- bito zaslužan ovde svake pažnje: pri normiranju ekavske varijante književnog jezika Vuk se, protiv- no svom lingvističkom uverenju i simpatijama, opredelio za nedo- slednu ekavštinu. Odnosno je po- bedu izuzetno nerv za situaciju, za socijalno krčenje jezičkih vrednosti: Vuk je znao šta je to prestiž grada nad selom, pozna- vao je dobro gorčinu podsmevke nad onim koji nesmotreno iznese jezikom na videlo svoje pastirsko poreklo. „Istočnijem narječijem mnogi su naši spisatelji po nje- što pisali i govorili, da tjem pi- sati valja; ali može biti, da još nema ni jedne knjiške, koja je jednako i svuda postojano nijme napisana. Ja sam se trudio u knji- zi: „Miloš Obrenović, knjaz serb- ski, ili grada za. Srpsku istoriju našega vremenja“ (u Budimu 1828), da pokažem primer toga narječija, i mislim, da sam do- bro dotjerao, samo što nijesam smeo da kažem *nesam*, jer sam čuo gde se u Biogradu i Kragu- jevcu podsmijavaju onima koji tako govore; ali svatko, ko posao ovaj razumije, mora priznati, da je u ovome narječiju pravilnije i prilicnije *nesam* nego *nisam*...“ Ovim Vukovim rečima nikakav komentar nije potreban; one su dovoljno glasno dokumentirale i njegove lingvističke iluzije i njegove sudbonosne odluke za ekavsku normu.

Pored svih svojih apologija prošlorodnoj jezičkoj praksi a prigovornima gradskoj, Vuk je razumeo neminovnost koju da- nas već potpuno obrazlaže ling- vistička teorija: vodstvo u stili- zaciji kulturnog izraza pripada

(NASTAVAK NA DRUGOJ STRANI)

ZIVOJIN
TURINSKI
2 - crno

uzroci

MILAN
KOMNENIĆ

U starim semeništima ideja jalova su godišnja doba i stari vrtlar, bradonja, mišli na jesenje isparine gradova. Sa kamenom je teška družba a reika trava oskudna je radost nebu koje se u ovim krajevima ni-ko obara, ptici koja se zatvara u čutanje, paucini koju ne reneti nikakav živ stvor.

— Ispod mene je čovek, iznad mene čovek: a njega nigde. Takva je ova suva glina, rugalica, nedirnuta totalnost šega-čnja.

Boga ubiše pre nas. A nama, osta da ubijamo ljude. To je prirodna konsekven-acija ljudske suštine? Moral ubistva... a šta da se o njemu kaže. Ništa vam neću reći. Samo znam i znam: da vam se pruži prilika. E! Ovo staro kamenje ne optu-žuje. Ono je dostojanstveno i izlišno kao svaka starost. Bore oko očiju, dugačke, kružne, zmijske, čvorne, zrakaste, urač-čljene: nos antički, kako već dolikuje, oči iskopane (sitni opilci u vidu krmelja, koje vreme i kiša oblikovale). Stari kamen, bezgrišan i smešan. Pošto mu je svaka moć pokreta uskraćena, s njim je mogu-će postupiti kao sa „uzetim“ starcem u stolici sa točkovima. Mladog kamena oko ne zapaža na licu zemlje. On je duboko pod hunusom, nemušt i leden, u nasla-gama. Skoro je izvesno da ga sunce neće ugledati. Jer ljudi našeg vremena ne ose-ćaju potrebu za mitologijama. Uko manje za unošenjem stvarnih ljudi, za podizanje spomeničina nalik ovim starim budalina-ma u kamenu.

Ne radi se o tome da se duša preda da-volu radi nepojamnih zadovoljstava. Mi smo je već davno dali, bez kolebanja. Ra-di se prosto o tome da se ona povрати. Čo-vek nije tragičan jer je iskao poziciju („egzistencijalnu“) koju „ima“. Nije ni bes-mislen jer nije on izgubio smisao, već ga nije imao, što je osvojio. Jednostavno čo-vek je smešan. Samoga sebe osudio je na sa-moismevanje. Sva filozofija, ako se ovako osmotre stvari, ima jedan predmet: objaš-njenje smešnosti čoveka i oslobađanje čo-veka od njegove klovnovske, unižavajuće sprdnje. Ali, što da se osmeli i kaže: eto mog morala, eto moje filozofije, eto moje postavke?

Divlji konji i vres, to je sve što bi mog-lo da podseti na davnu ergelu kategorija.

Ona dobra pasmina vremenom je izumrla. „Poezija kao mnemotekhnika“...

I nabor slova izbrusjen je, plitak. Ka-meni iljebovi kojima je nekada dieto ro-nilo, izljbili se, izlokali. Koliko se bori-la vitica u kamen upletana? I slova uti-ćena?

— Ovde su kiše neprestane; i čovek te-ško odoli a kamoli kamen — reče nam neki od ljudi iz Ureda. Klimatski uslovi, dakle. A šta ako se u meni rađa sunjanj u vaše reči, u vašu čvorastu basinu, šta ako se meni hoće da verujem u drugi raz-log, da naprosto pljunem na eroziju koju mi podmećete?

Ostaci se zbiraju. Ta minulost koja se veštački održava i radi koje se preduzi-maju duga putovanja — izneverava, ne pruža ono što se očekuje. A i kako: ono što se očekuje od ovih razvala može pru-žiti samo živ stvor. Putnik se vraća bez volje, stušten, dosta mu je te stane bešta-je, još manje mu je do izveštavanja remi-niscencija. Pokorno obavlja svoj obrok kraj kamena nagiženog nekakvim „... et optima...“ finibus... Pod-ređuje se vrlinama modernog Gargantue kome antički dekor treba da izazove tek. Ostavlja za sobom pustoš praznih limeriki i opuske debelih cigara čije zadnje dimo-ve zemlja požudno uvlači u svoja pluća, tamo gde miruju pluća ratnika, ratar, so-fiste. Težnja da se uhvati bilo šta od ži-vota sprečava svako življenje ma ovoj stopi zemlje.

Jednom još, pre polaska, izvesni namer-nik fotokamerama pozoblje detalje ove pohodne pustoši, potom svoje telo-čvarak spakuje u turističke autobuse i odahne — kao da se ponovo rodio — tek kad se na-de u mirisu sagorelog benzina, izlizašnih sedišta automata. „Eh, moj dragi to vreme, čestopoke n'est pas mon cher, ipak se dosta vrednog sačuvalo, da, da, hm, a to nije mala stvar, s moje strane radujem se.“ Jos bi groktao ali ga onaj kome se obraća nijedne reči otpočetka ne sluša. Taj već groktao ništa manje zapeneno nekoj reljefnoj čeli ispred sebe. Čeo auto-bus groktao i mudro klima. Ništa ne ma-ri što jedni druge ne slušaju. Navodno oćaranoj onim što je videla, greh bi bilo to bratiji zamerati na takvoj sitnici. Uos-talom, etikeciono.

Neka stara šlemčina tumačila je augu-ralni smisao njihovih najmračnijih reči. Padali su od neprijateljke, prirodno, svo-jeučno, iz jarosti, od pića, od ideja, žen-skih udjurni; svaki od njih imao je pri tom obrazinu sa kojom je izlazio pred svet, togu časti i pravde. A one noževe, bočice sa kukutom, čarobne napitke, bo-deže zatovanih sećva, a njih gde skriva-ste, pod togom, pod štitom, ženi za poja-som, gde li, u duši samoj, stare ušive? Vi-dite nas danas, verne kopije starih origi-nala, tehnokratske čupine, itako vam za-panjujuće ličimo, kako imamo dva lika kao i vi što inaste; i vreme se dakle po-kaza nemogućno da lišta promeni u dovoljem ljudskom roku.

Iskavla je stara šlemčina u dubinama budućnosti tumačiti auguralni smisao na-ših najmračnijih reči? U kakvom li će se vidu predstaviti sve naše siromaštvo kada nas budete merili grudvom zemlje, foto-objektivom, kao trulu kobulu starine, kao zbunjenu krticu izvedenu na sunce, kada nas pretvorene u ilovaču budete gazili svojim vozilima, svojim brektavim kotrljama koje budete izumeli, davoil vam dušu oteili? Unuci unuka.

I bićemo hitnuti
I bićemo hitnuti
Staroj ili u čeljust

A našu svest setnu
Hranice (dokle?)
Matori Empedokle
Što skoči u Etnu.

Živeći u praznini koja nastaje posle o-baranja boga, čovek je oštrica vremenske padine. On ne uzvikuje a son semblable: sada je na tebe red a padni li, već ga priđi do visine tradicija, do dubine sla-vedeg korena. Tako je sav teret sa bogi koji je laž pao na čoveka koji je istina Jedinia istina, istina što se rasipa...

No pri svoj ovoj apologiji ljudskosti za-paža se priliv sumnje u mogućnosti čo-veka. U jednom trenutku, ako ga ošine-mo nekim trajnim pogledom, uvidećemo da je čovek vera združena sa naporom. Sveder da ovu ontološku nil, čovek poriče mogućnost svakog ostvarenja čoveka ako prestaje da veruje u mogućnosti čo-veka kao bića koje je istisnulo boga pa nam, umesto njega, daje hleb iz ruke.

Ako je čovek istisnuo iz sebe svaku vrednost imanentnu pogaženom božanstvu, ako je samog sebe digao kao najviše me-riilo i cilj i rumeni kad se mać dana lomi na maću noći i zvezde nas opominju da smo na pragu preobražaja, onda je on da-ras i od danas jedina čast na koju nije pljunuto. I zato su sumnje suviše, a ma-lodušnosti neosnovane. Postavši novi bog samom sebi, sebi bog u sebi, da-leko ljudskiji, daleko stvarniji, čo-vek je u prilici kakvu dosadašnji „paso-“ ljudski misu imali: na pragu bo-žanstva, hinut sam iz sebe, čovek je os-vojio visinu sa koga je u stanju da do-buko u sebe pogleda, pogledom da dubo-ko u sebe potone. Naravno, daleko se je od pomisli kako je trenutak upoznavanja sebe-čoveka dočekan, ali se danas čovek najradikalnije i bez srama obelodanjuje na vlastitom sudiskom stolu, pred poro-tom svoje svesti, i požudno gata gorke saznanja o sebi, saznanja kojih bi se ne-kadašnji, doljučerajući čovek po svoj pri-lici užasnulo. Nastavivši se na prekinuti koren tradicije, dovivši se do visine predanja, čovek ostvaruje, razapinje ne-ku vrstu „unutrašnjeg neba“. Radi se o tome kako se usmeriti ubitočnom bez gra-nica, kako se skrasiti u prostanstvu koje ništa ne pruža sem žudnje za oplodnjom. Nisu, dakle, dovoljna krila i let od luka luku; radost gradnje nije u tome da se posao učini koniatim već da utinjeno uz-vrati.

Eto, naporedu sa razbistranjem mis-terije „čovek“ bujaju upravo u tom pod-uhvatu klise novih mistifikacija. Ako su mnogi mitovi razjašnjeni, mnogi moderni

tek su nastali ili su na pomolu, bez obzira što se današnji čovek gadi i užasava mi-tova. Pri svemu tome, čovek se preselio u nov medij, u nove tokove pitanja.

Sada on zna da je sav svet, taj brunda-vi i golemi, sadržan u njemu. Izvan njega nema višeg Uzroka koji ga predestinira. Demijung je pao na kolena, u prašinu. Heiderlinov čovek je znao da ni, nebes-nici ne mogu sve? (Nicht vermögen die Himmlischen alles), današnji čovek zna da oni ne mogu ono što on može. To je golem razlog da čovek (čovekom) ne bi smeo biti poreknut. Gotovo da se danas može ona Paskalova misao: „Qu'est — ce qu'un homme dans l'infini?“ preokrenuti u „Qu'est-ce qu'un infini dans l'homme?“ Šta je čovek u beskraju? Šta je beskraja u čoveku? Kakvog li preobrata!

A po krvavoj koži pravde bićeni
A na krvavoj koži pravde mazija

... Čovek koji je seo na stolicu sa koje je prethodno gurnuo boga, drži bič i kani da udari. To li je nastavak nesrećne tra-dicije? Čovek našeg doba koji je najbolje spoznao svoje moći i granice, reći će deci jednog dana: i bog je šiba o, žestoko je udarao. Da, i u ime boga su udarali. No to nije opravdanje. Ovaj vid savremenog flagelantstva potpuno poriče svaku ljud-sku veličinu. Nevažno je što se čovek po prvi put u istoriji digao do stvarne vlasti visine, do svog pravog totaliteta, ako se već na pragu novog duhovnog prostora zlehudo osovljuje na sebe.

(Žilavi pečatniče, dok uzaman zveka-še na neproboljna vrata, tvoj život min-u, kiše dodobe; sa zavetljajem, spisima i ala-tom ti pade na postule pogaženog nabea, prelomi pečat, jedn: modri oblik prede preko usana u smiraju. Da bi jedne dos-tojna sudbina ušla u prostore normi, valja da se suoci sa korenom običnosti u pra-boliku časti, u nevinom skrušenju, bez oblika koji prati prohtev za uspinjanjem. Žilavi pečatniče, ti znaš da život nije do-voljno živi, da ga je potrebno obeleži-ti.)

Sedeo je u nekom modernom hotelu i čuo smrt gde mu kroz život žubori. Karno je otišao, kasno, krotko, zanet igrom kao dete? A sedine već su ga prekrivale.

„Biti samrtno bolestan (malade à mort) znači ne moći umreti, a život ne ostavlja nikakvu nadu, nekakvo beznađe; to je ne-dostatak zadnje nade, nedostatak smrti. Sve dok je ona vrhovni (krajnji) rtzak, veruje se u život, ali kada se otkrije bes-kraj druge opasnosti, veruje se u smrt. A ako opasnost narasta sve dotle dok smrt postaje nada, oćajanje je beznađežnost jer se čak ne može ni umreti.“

U ovom zadnjem značenju oćajanje je dakle „samrtnička bolest“ (malade mortel-le), ova protivrečna muka, ovoj zlo od ja-većito umirati, umirati a ne umirati, umi-rati smrt. Jer umirati znači da je sve svr-seno, ali umirati smrt znači živeti svoju smrt; i življenje za jedan jedini tren je-ste većito življenje. Budući da se od oćaj-anja umare kao od bolesti, u nama, u ja, postoji nešto večno što bi trebalo da može umirati kao što telo čini usled bolesti. Hi-mera! U oćajanju umiranje se kontinuel-no menja u življenje. Ko oćajava ne može umirati; „kao što kama ništa ne koristi za ubijanje je misli“, tako oćajanje, besmrtni crv, neugasiva vatra, nikada ne pro-ždire večnost moga ja koje je svoj vlastiti oslonac“, (Søren Kierkegaard, prema francuskom izdanju „Traité du désespoir“, Gallimard 1963, p. 65, 66)

... i još vam kažem da svaki pesimizam ipak (da ne kažem oćajanje) čovek poriče, ili pak dovodi u pitanje, samim tim što ga nosi u sebi kao „usev truleži“ a živi život koji ga prevaziđe, što se penje uz život, protiv struje, što daje svoje osnovne plo-dove. Zato, neka vitalnim pustihajama budu naklonjeni zlato i bura. Oni su pre-koračili negaciju.

od vuka do danas

gradu, ne selu. Među njegovim koncesijama uočenoj neminovnosti spada ne samo tip ekavske varijante koju je iza-brao za književni jezik, već i druge pojednosti, kao uključivanje glasa h u konso-nantski sistem i usvajanje oblika tipa *čerati*, *djevojka* mesto svog, *tršićnog čerati*, *djevojka* (Vuk izričito napominje da je to učinio prema praksi u gradovima na zapadnom području jekavske teritorije tamo, dakle, gde čak i nisu živeli Srbi pravoslavci već, ako se izuzme Dubrovnik, pre-težno muslimani). Pa i činjenica da je Vuk svoju prvobitnu leksi-ku potkrepio rečima iz vojvodan-ske gradske tradicije, koja mu je bila inače izrazito nedraga, uk-ažuje na to koliko je njegova mud-rost uvek imala prevagu nad in-timnom naklonošću spru. Dobro je on shvatao da pravu evropsku

kulturu ne može reprezentovati isključivi rečnik u kojem ne po-stoji reč cipela već samo opanak (jer Tršić je išao u opancima; a gradska Vojvodina u cipelama; prelistajte samo Rječnik iz 1818!). Setljak je dao svoju jezičku njivu, ali je gradski predstavnik nasta-vio da je uzgajao. I što je brže nicao gradski tip života kod nas, tim je temeljitije ostajao za gra-nicama standarda folklornog jezika pastira i ratara.

Vredi posećati se što inten-zivnije u ovoj jubilarnoj godini na škorenu promenu koja se dogodila u strukturi srpskog na-rodna u pogledu pismenosti od Vuka do danas. U Vukovo vre-me odnos je bio oćavak: nepis-meni — cela Miloseva Srbija i najveći deo Vojvodine; pismeni — Vojvodani po gradovima. Pri-tom je, silom pominjanih speci-fičnih okolnosti, za jezički kom-

petentnog uzet naš nepismeni čo-vek, dok je predstavnik urbanog života prokazan kao nekompeten-tan. Danas stvari ovako stoje: ne-pismeni se uglavnom nalaze samo po selima i govore dialektom, dakle jezikom koji ostaje potpu-no izvan okvira onoga što je stan-darno. A među predstavnicima grada razaznaju se dve osnovne grupe: pismeni (tj. obrazovani, školovani) i polupismeni (bez do-voljno školskog obrazovanja). Prvi zastupaju jezički standard, a drugi jezički supstandard — ono što niti je narodni dialekt, niti u društvu priznata norma. Ovakva situacija nije specifično naša. Ona se neminovno stvara u svim sredinama koje su do-stigle jedan određeni nivo kultu-re i civilizacije. Standardnom je-ziku preči opasnost od prova-supstandardnog, i dužnost norma-tivne (školske) gramatike je da ga brani od te opasnosti. Dialekti su, međutim, nešto sasvim po-sebno, pa se tako u nastavi i tre-tiraju. Ali ma koliko ovakvo sta-nje bilo i normalno, i odavno za-

paženo i naučno protumačeno u svetu, u našoj sredini, čak kod pojedinih stručnjaka, ne postoji o njemu dovoljno jasna svest. Krivica leži, očevidno, u našem tra-dicijom osveštenom načinu miš-ljenja o Vuku. Zbog prečeste pa-negirirčnosti u koju je uvijana ocena Vukovih nazora i cele he-rojske epopeje reforme, ljudi su zabavili da između obale na-šeg vremena i Vukovog početka leži jedno dugo stoleće intenziv-nog razvojnog tempa u našem društvu. Postoje, na žalost, i da-nas pojedinci koji će za jezički uzor omladini preporučiti pre i radije folklorni oblik zakopan u dalekim brdima gde ljudi još na ognjištu peku hleb, nego onu jezičku osobenost u kojoj se već podavno bratski slažu Beograd i Zagreb. Međia takvih pojedi-naca konsekvencijno prenebgavaju najvažnije kulturne centre naše-g naroda, zato što još uvek ve-ruju, anahronično ali iskreno, u nekompetentnost pismenih i kom-petentnost nepismenih u poslovi-ma oko uzgajanja našeg književ-

nog jezika. Nije, recimo, slučajno, što naša ortopska norma još uvek zahteva da se, u Pravopisu i školskim gramatikama, beleže posledakomatske dužine koje ne izgovara ni Beograd, ni Zagreb, ni Novi Sad. Iza tog beleženja leži, u stvari, nerealna koncepcija o tome šta znači biti veran Vuku.

Folklorom doba je bilo na svoj način veliko doba, ali smo ga, na našu sreću, potpuno preva-žili. Naša civilizacija postaje sve izrazitije urbana, sve se teme-ljitije uključujemo u univerzalni hod ljudskog progressa našeg ve-ka. Treba to nazdat da svi pot-puno shvatimo, da manifestacija te pozitivne stvarnosti uvek bud-no registrujemo, u svakom bit-nom detalju.

Dubok je, zaista, usek između nas i početka. Ne gledamo u nje-gove dubine a nezveranim stra-hom, gledamo sa spokojnim po-nosom. Jer to je samo blagorod-ni trag proteklih godina kratih napretkom.

Milica IVIĆ